

Year (Yıl) : 2018
Volume (Cilt) : 5
Issue Number (Sayı) : 1
Doi : 10.5455/JNBS.1518724394

Received/Geliş: 27.02.2018
Accepted/Kabul: 05.03.2018

ÜSTÜN ZEKALİ VE YETENEKLİ ERGENLERİN BENLİK SAYGILARI, DEPRESYON DÜZEYLERİ VE FONKSİYONEL OLMAYAN TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF SELF ESTEEM, DEPRESSION LEVELS AND NONFUNCTIONAL ATTITUDES OF GIFTED AND TALENTED ADOLESCENTS

Hüseyin Ünübol¹, Ece Demirhan¹

Özet

Bu araştırmada, üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin benlik saygıları, depresyon düzeyleri ve fonksiyonel olmayan tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Üstün yetenekli çocukların okuduğu bir lisede 9. (N=52) ve 12. (N=42) sınıflarda okuyan n=45 kız ve n=49 erkek olmak üzere toplam N=94 katılımcıya Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda 9. sınıf öğrencilerin Tutumlarının benlik saygısı ve depresyon özellikleriyle ilişkili bulunmazken, 12. Sınıfta okuyan öğrencilerin ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre üstün yetenekli çocukların yaşları arttıkça özellikle bağımsızlık, mükemmeliyetçi ve değişken tutumlarının benlik saygısı ve depresif özelliklerle ters yönde anlamlı bir ilişkinin geliştiği gözlemlenmektedir. Gençlerin hem bireyleşme, hem de hata yapmak istememe özelliklerinin benlik saygısında önemli bir etken olduğu ve duygularına olan etkileri tartışılmıştır.

Anahtar Kelime: fonksiyonel olmayan tutumlar, benlik saygısı, depresyon, üstün zekalı ve yetenekli ergen

Abstract

In this study, it was aimed to evaluate the self esteem, depression levels and nonfunctional attitudes of gifted and talented adolescents. For this purpose, a total of N = 94 participants, n = 45 girls and n = 49 males, who are in a high school 9th grade (N = 52) and 12th grade (N = 42) The Rosenberg Self-Respect Scale was applied. As a result of the research, it is concluded that the attitudes of the 9th grade students are not related to the self-esteem and depression characteristics, while the students who study at the 12th grade are related. According to these results, it is observed that as the ages of the gifted children increase, a significant relationship is developed especially in the opposite direction with respect to independence, perfectionist and variable attitudes, and depressive characteristics. It has been argued that the characteristics of the young people, both individualizing and not wanting to make mistakes, are an important factor in self-esteem and their effects on their emotions.

Keywords: nonfunctional attitudes, self esteem, depression, gifted and talented adolescent

¹ Üsküdar Üniversitesi, İTBF, Psikoloji bölümü, İstanbul, Türkiye

*Sorumlu Yazar: Dr. Hüseyin Ünübol, Altunizade Mahallesi, Haluk Türksoy Sk. No:14, 34662 Üsküdar/İstanbul, Türkiye

E-mail: huseyin.unubol@uskudar.edu.tr

1. Giriş

Çoğu zaman üstün zekalı ve yetenekli gençler adından da anlaşılabileceği gibi zeki ve problem yaşamayan çocuklar olarak algılanırlar. Ebeveynleri dahi üstün zekalı ve yetenekli çocukları olduğu için kutsanmış gibi hissedebilirler. Diğer yandan pek çok kimse üstün zekalı ve yetenekli doğmuş olmayı şans oyununda kazanılmış bir şey gibi görme eğilimindedir. Yine pek çok kimse üstün zekalı ve yetenekli çocukların bu şekilde doğmuş olmasını diğerlerine haksızlık olarak görebilir. Maalesef üstün zekalı ve yetenekli olmak sadece mutluluk ve neşe getirmez aynı zamanda tehlike, kaygı ve hayal kırıklıklarını da getirir. Üstün zekalı ve yetenekli çocukların diğerlerine nazaran üstün yetenek, beceri ve zekaları olsa da bu çocuklar pek çok risk faktörü ve problemle karşı karşıya kalırlar (Majid & Alias, 2010). Çoğu üstün zekalı ve yetenekli ergen yaşamları boyunca depresyonla mücadele etmek zorunda kalırlar (Francis, Hawes, & Abbott, 2016). Üstün zekalı ve yetenekli çocukların ebeveynleri de diğer çocukların ebeveynleri gibi çocuklarını yetiştirirken çeşitli zorluklarla karşılaşır (Yazdani & Daryei, 2016).

Üstün zekalı ve yetenekli çocuklar koşulları, konuları ve bunların altında yatan felsefeyi anlayabilme kapasitesine sahip çocuklar olmasına rağmen bu koşullar içinde kendi duyguları ile başa çıkabilme becerisine her zaman sahip olmayabilirler (Coleman, 2014). Bu çocukların yetişkin hayatlarında bilgeleşebilmeleri, ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin çocukların farklılaşan özelliklerini, zorluklarını, duygusal ihtiyaçlarını bilerek yaklaşım sergilemesi gerekir (Yazdani & Daryei, 2016).

Üstün zekalı ve yetenekli olmak çeşitli alanlarda beceri gerektirir ve bu alanlardan biri de akademik becerilerdir. Üstün zeka ve yetenek genellikle akademik başarılar üzerinden keşfedilir (Renzulli, 1990). Üstün zekalı ve yetenekli çocuklar gelişim sürecinde gelişim piramidinin herhangi bir evresinde çeşitli problemler yaşayabilirler (Ramzi, Pakdaman, & Fathabadi, 2011). Piirto (1999) kişilik özelliklerinin yeteneğin gelişimine katkı sağladığını ileri sürer. Kişilik özellikleri akademik başarıya, problem çözme becerisine ve okul başarısına da etki eder. Rimm (1988) kendilerine "Zeki" olarak gören öğrencilerin, zorlandıkları durumda çok daha fazla strese girdikleri, çünkü öğretmenlerinin veya ailelerin inandıkları kadar zeki olamayabilecekleri endişesi yaşadıklarını belirtmiştir.

Bets ve Neihart (1988) üstün yetenekli ve zeki çocukları profillerine göre gruplandırmışlardır. Birinci grupta yer alan çocuklar yaratıcı, otonomi sahibi ve öz yönelimlidir. Bu çocuklar genellikle okulla ilgili aktivitelerde oldukça başarılı olurlar. İkinci gruptaki üstün yetenekli ve zeki çocuklar "meydan okuyucu-zorlu" çocuklardır. Uyum sağlamaz ancak otonomi sahibi ve bağımsızdırlar. Sıklıkla okul sistemi nedeniyle hayal kırıklığı ya da çaresizlik yaşarlar. Okul sistemine uygun becerilere sahip olmadıkları zaman problem yaşayabilirler. Bu çocuklar genellikle okulda kurallara uymayı reddeden çocuklar gibi görüldükleri için ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından üstün yetenekli oldukları anlaşılamaz. Bu nedenle de takdir ve destek de göremezler.

Üçüncü grupta yer alan çocuklar, Bets ve Neihart (1988) tarafından "yer altı" çocukları olarak tanımlanmışlardır. Onlara göre bu çocuklar kendilerine güven duymadıkları ve spontane davranmadıkları için yeteneklerini gizlerler. Okulun ortamı bu çocukların yeteneklerini göstermeleri için cesaretlendirmez. Bu çocukların farklı oldukları genellikle reddederler ve akranları tarafından kabul edilmek isterler. Bu profildeki yetenekli çocukların arasında okul sistemi dışına atılanlar da vardır.

Üstün yetenekli çocuklar, kendilerine verilen etiketin, kendi özsaygılarına zamanla nasıl bir etki bıraktığı, tutumlarını nasıl etkilediği ve depresif özelliklerinde bir değişimin olup olmadığını amaçlıyoruz.

2. Yöntem

2.1 Katılımcılar

Araştırma örneklemini, Gebze’de bulunan Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi’ne (TEVİTÖL) devam etmekte olan öğrencilerden rastgele olarak belirlenen ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden, 9. Sınıf (n=52; yaş ort.=15,17; ss: 0,38) ve 12. sınıf (n=42; yaş ort.=17,90; ss: 0,29) ergenlerden oluşmaktadır. Araştırma, toplamda n=45 kız öğrenci (yaş ort.= 16,31; ss=1,36) ve n=49 erkek öğrenci (yaş ort.= 16,47; ss=1,46) olmak üzere toplam N=94 katılımcı ile yapılmıştır.

2.2 Araştırma Modeli

Bu araştırmada üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin benlik saygıları, depresyon düzeyleri ve fonksiyonel olmayan tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki hipotezlere yanıt aranmıştır:

9. sınıf ve 12. sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinden ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar, Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar ve Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı fark yoktur.

Bu araştırmada üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin benlik saygılarını, depresyon düzeylerini ve fonksiyonel olmayan tutumlarını tespit etmek ve bunlar arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde katılımcıların özellikleri, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgi verilecektir.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi’nde görevli psikolog tarafından ders saatleri içinde öğrencilere uygulanmış ve uygulamalar yaklaşık 45 dk sürmüştür. Öğrenciler ölçekleri kendi başlarına doldurmuşlardır.

2.3 Veri Toplama Araçları

2.3.1. Demografik Soru Formu (DSF)

Demografik soru formu araştırmacı tarafından geliştirilerek örneklem grubunun demografik değişkenlerini saptamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu formda katılımcılara; cinsiyet ve sınıf sorulmuştur.

2.3.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği- Benlik Saygısı Alt Ölçeği (RBSÖ)

Rosenberg Self-Esteem Scale (Benlik Saygısı Ölçeği), Morris Rosenberg tarafından 1965 yılında ergenlere yönelik benlik saygısı düzeyini ölçmek için geliştirilmiştir. Ölçek toplamda Likert tipi 63 maddeden oluşup 12 alt ölçeği vardır. Rosenberg, alt ölçeklerden yararlanarak ergenlerde benlik saygısını çeşitli özelliklerle birlikte değerlendirmiş olup geçerlik ve güvenilirlik işlemlerine bunları da dahil etmiştir. Her bir alt ölçeğin ölçtüğü özellik ve değerlendirmesi farklıdır. Bu alt ölçekler sırasıyla, benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler (anksiyete göstergesi olarak kabul edilmiştir), kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, anne-baba ilişkisi, baba ile ilişki, psikik izolasyondur. Bu çalışmada Benlik Saygısı Alt Ölçeği kullanılmıştır.

Ölçeğin ülkemizdeki standardizasyon çalışmaları Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada kullanılan, Benlik Saygısı Alt Ölçeği, 4 maddeli Likert tipi bir alt ölçek olup, ölçeğin ilk 10 maddesini kapsamaktadır. Ölçeğin puanlama sistemi 0-6 arasındadır. Toplamda, 0-1 puan alanlar yüksek, 2-4 puan alanlar orta, 5-6 puan alanlar düşük benlik saygısına sahip bireyler olarak nitelendirilir.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmalarında, test-tekrar test yöntemi uygulanmıştır. Test 15-18 yaş aralığındaki lise öğrencilerine uygulanmış ve bir ay sonra ikinci kez uygulanarak, alt testler için elde edilen güvenilirlik katsayıları .46 ile .86 arasında değişiklik göstermiştir.

2.3.3. Beck Depresyon Envanteri(BDE)

BDE (Beck Depression Inventory-BDI), Beck ve arkadaşları (1961) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin amacı depresyon yönünden riski belirlemek ve depresif belirtilerin düzeyini ve şiddet değişimini ölçmektir. 21 maddeden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Dörtlü Likert tipi ölçüm sağlamaktadır. Ölçek 21 belirti kategorisinden oluşmuştur; bunlar, duygudurum, kötümserlik, başarısızlık duygusu, doyumsuzluk, suçluluk duygusu, cezalandırılma duygusu, kendinden nefret etme, kendini suçlama, kendini cezalandırma arzusu, ağlama nöbetleri, sinirlilik, sosyal içedönüklük, kararsızlık, bedensel imge, çalışılabilirliğin ketlenmesi, uyku bozuklukları, yorgunluk-bitkinlik, iştahın azalması, kilo kaybı, somatik yakınmalar, cinsel dürtü kaybıdır. Her madde 0-3 puan arasında bir değer alır. Bu puanların toplanmasıyla depresyon puanı elde edilir. Toplam puan 0-63 arasında değişmektedir. Kesme puanı 17 olarak kabul edilir. 17 ve üstü puan alanların tedavi gerektiren depresyonu belirlemede yeterli olabileceği belirtilmektedir (Şahin,1989).

Ölçeğin ülkemizde standardizasyon çalışmaları Hisli (1988; 1989) tarafından yapılmıştır. Hisli (1989) BDE' nin Türkçe formunun iki yarım test güvenilirlik katsayısı .74 olarak hesaplanmıştır. Beck Depresyon Envanterinin geçerlik çalışmalarında, Beck Depresyon Envanteri

puanları ile MMPI depresyon alt ölçeği puanları arasındaki korelasyon katsayısı .50 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Sürekli Kaygı Envanteri (STAI-T) ile korelasyonu .55, Otomatik Düşünceler Ölçeği ile korelasyonu ise .74 olarak hesaplanmıştır (Hisli, 1989).

2.3.4. Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği(FOTÖ)

Weissman ve Beck tarafından (1978) geliştirilen ölçek; depresyonla ilişkili olan varsayımların ve şemaların ortaya çıkma sıklığını ölçen ergen ve yetişkinlere yönelik bir kendini değerlendirme aracıdır. Ölçek 7-noktalı Likert tipte 40 madde içeren iki ayrı formdan oluşur (FOTÖ-A ve FOTÖ-B). Her iki form birbirlerinden bağımsız olarak kullanılabilir. Bu çalışmada seçilen form, FOTÖ-A' dır. Ölçeğin özgün geçerlik çalışmalarına göre, Beck Depresyon Envanteri (BDE) ile Otomatik Düşünceler Ölçeği (ODÖ) arasındaki korelasyon incelenmiştir. FOTÖ' nün BDE ile olan korelasyonları .30 ile .65 arasında değiştiği gözlemlenmişken, ODÖ ile olan korelasyonları .43 ile .64 arasında bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997). Ölçeğin özgün güvenilirlik çalışmalarına göre, test-tekrar test güvenilirliği .54 ile .84 arasında değişirken, madde-toplam puan korelasyonlarının .20 ile .50 arasında değiştiği, iç tutarlılığın ise .87 ile .92 arasında olduğu hesaplanmıştır (Savaşır ve Şahin, 1997). Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliği Şahin ve Şahin (1992) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışmalarında ölçekten elde edilen iki yarım test güvenilirliği .72, iç tutarlılık .79 ve madde-toplam puan korelasyonlarının ortalaması .34 olarak bulunmuştur. Geçerlik çalışması için, ölçüt geçerliği ve yapı geçerliği hesaplanmıştır. Ölçüt geçerlik çalışmasında FOTÖ-A ile BDE ile korelasyonu .19 olduğu belirtilmiştir. Yapı geçerliği çalışmasında FOTÖ' nin Beck Depresyon Envanterinden yüksek ve düşük puan alan iki uç grubu anlamlı olarak ayırt edebildiği tespit edilmiştir (Savaşır ve Şahin, 1997). Yapı geçerliği çalışmalarında faktör analizi yapılmış ve ölçeğin, mükemmelliyetçi tutum, onaylanma ihtiyacı, bağımsız tutum, değişken tutum olmak üzere dört faktörden oluştuğu tespit edilmiştir.

2.4 Prosedür

Araştırma değişkenlerinin birbirleri ile ilişkilerinin ele alındığı istatistik analizlere geçilmeden önce verilerin dağılımının normallik varsayımlarının test edilmesi amacıyla Kolmogorov-Smirnow testi kullanılmıştır. İnceleme sonucunda ölçekler ve alt boyutlarında veri dağılımının normal olduğu ($p>0,05$), varyansların homojen dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle ölçeklerle ilgili tüm analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren araştırma verileri, bağımsız örneklem t testi ve Pearson korelasyon katsayısı yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, temel araştırma hipotezlerine ek olarak, verilerin demografik özelliklerle olan ilişkileri, bağımsız örneklem t testi, kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular $p<.05$ ve $p<.01$ anlamlılık düzeylerine göre değerlendirilmiştir. Araştırma verilerinin tümü, (Statistical Package for the Social Sciences - SPSS) programının 21.0 sürümü kullanılarak değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmaya katılan üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin cinsiyet ve sınıflarına göre dağılımları Tablo 1’de verilmiştir. Buna göre katılımcıların % 47,9’u kız, % 52,1’i erkek öğrencilerden; % 55,3’ü 9. Sınıf, % 44,7’si 9. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 1. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin Demografik Verilerine Göre Frekans Dağılımları ve Yüzdelikleri

	N	%	Toplam	
Kız	45	47,9	94	% 100
Erkek	49	52,1		
9. Sınıf	52	55,3	94	% 100
12. Sınıf	42	44,7		

Tablo 2’de Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin “Benlik Saygısı” alt ölçeğinden alınan puanlara göre benlik saygısı düzeylerine karşılık gelen ortalama ve standart sapmalara yer verilmiştir. Üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin % 61,7’si yüksek benlik saygısına, % 38,3’ü orta düzeyde benlik saygısı puanı alırken, öğrencilerin hiç birisi düşük benlik saygısı puanı almamıştır.

Tablo 2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Düzeylerine Göre Frekans Dağılımı, Yüzdelikler, Ortalama ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı	N	%	Ort.	ss
Yüksek	58	61,7	0,84	0,490
Orta	36	38,3	2,84	0,768
Düşük	0	0	0	0
Toplam	94	100,0	1,60	1,151

0 –1 puan alanların “yüksek”

2–4 puan alanların “orta”

5–6 puan alanların “düşük”

Yüksek benlik saygısına sahip öğrencilerin “benlik saygısı” alt ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 0,84 ve orta düzey benlik saygısına sahip öğrencilerin “benlik saygısı” alt ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 2,84 bulunmuştur.

Tablo 3. Sınıfa Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden Alınan Puanlara Uygulanan Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Sınıf	N	Ort.	ss	t	p
9. Sınıf	52	1,65	1,125	0,447	0,656
12. Sınıf	42	1,54	1,195		
Toplam	94	1,60	1,151		

Tablo 3’de üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin sınıflarına göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği “Benlik Saygısı” alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçlarına yer verilmiştir. Sınıfa göre, benlik saygısı alt ölçeğinden alınan puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$t(1-92)=0,447$; $p>0,05$]. 9.

ve 12. sınıf öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark yoktur.

Tablo 4’de Beck Depresyon Envanterinden alınan puanlara göre depresyon tanısına karşılık gelen ortalama ve standart sapmalara yer verilmiştir. Üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin % 54,3’ünde depresyon saptanamazken, % 45,7’sinde depresyon saptanmıştır.

Depresyon saptanan üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin Beck Depresyon Envanterinden aldıkları puan ortalaması 26,44 ve depresyon saptanmayan üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin Beck Depresyon Envanterinden aldıkları puan ortalaması 7,18 bulunmuştur.

Tablo 4. Depresyon Varlığına Göre Frekans Dağılımı, Yüzdelikler, Ortalama ve Standart Sapmalar

Depresyon	N	%	Ort.	ss
Depresyon Yok	51	54,3	7,18	4,967
Depresyon Var	43	45,7	26,44	7,579
Toplam	94	100,0	15,9	11,503

Tablo 5. Sınıfa Göre Beck Depresyon Envanterinden Alınan Puanlara Uygulanan Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Sınıf	N	Ort.	ss	t	p
Lise 1	52	15,58	10,260	-0,385	0,701
Lise Son	42	16,50	12,988		
Toplam	94	15,99	11,503		

Tablo 5’de üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin sınıflarına göre Beck Depresyon Envanterinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçlarına yer verilmiştir. Sınıfa göre, BDE’den alınan puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$t(1-92)=-0,385$; $p>0,05$]. 9. Sınıftaki öğrenciler ve 12. Sınıftaki öğrencilerin depresyon puanları arasında anlamlı fark yoktur.

Tablo 6. Sınıfa Göre Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği Toplam ve Alt Ölçek Puanlarına Uygulanan Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

FOTÖ	Sınıf	N	Ort.	ss	t	p
Toplam	9. Sınıf	52	184,48	32,013	1,228	0,223
	12. Sınıf	42	174,52	46,390		
	Toplam	94	180,03	39,186		
Mükemmel- liyetçi Tutum Alt Ölçeği	9. Sınıf	52	83,40	18,413	1,803	0,075
	12. Sınıf	42	75,64	23,318		
	Toplam	94	79,94	20,992		
Onaylanma ihtiyacı Alt Ölçeği	9. Sınıf	52	44,92	11,695	0,247	0,805
	12. Sınıf	42	44,24	15,183		
	Toplam	94	44,62	13,295		

FOTÖ	Sınıf	N	Ort.	ss	t	p
Bağımsız Tutum Alt Ölçeği	9. Sınıf	52	30,15	7,640	0,557	0,579
	12. Sınıf	42	29,26	7,815		
	Toplam	94	29,76	7,699		
Değişken Tutum Alt Ölçeği	9. Sınıf	52	21,73	4,859	0,124	0,902
	12. Sınıf	42	21,60	5,738		
	Toplam	94	21,67	5,241		

Tablo 6'da üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin sınıflarına göre Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği toplam puan ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçlarına yer verilmiştir. Sınıflara göre, FOTÖ'den alınan puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. 9. sınıftaki öğrenciler ve 12. sınıftaki öğrencilerin fonksiyonel olmayan tutumları arasında anlamlı fark yoktur.

Tablo 7. 9. Sınıf ve 12. Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin FOTÖ ve BDE Puanları İçin Korelasyon Matrisi

		FOTÖ TOPLAM		Mükemmel-iyetçi Tutum		Onaylanma İhtiyacı		Bağımsız Tutum		Değişken Tutum	
		r	p	r	p	R	p	r	p	r	P
BDE	9. Sınıf	-,033	,815	,008	,956	-,047	,741	-,003	,982	-,136	,336
	9. Sınıf	-,033	,815	,008	,956	-,047	,741	-,003	,982	-,136	,336

**p<0.01 *p<0.05

Tablo 7'de 9. sınıf ve 12. sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği toplam ve alt ölçek puanları ile Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır. 9. sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin FOTÖ ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile BDE aldıkları puanlar arasındaki korelasyon düzeyleri anlamlılık değerine (p<0.01 ve p<0.05) ulaşamamıştır.

12. sınıf üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin BDE puanları ile FOTÖ toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=-,421; p<0.01). Aynı şekilde BDE ile FOTÖ alt ölçeği "Mükemmeliyetçi Tutum" puanları arasında negatif yönde anlamlı (r= -365; p<0.05), BDE ile FOTÖ alt ölçeği "Onaylanma İhtiyacı" puanları arasında negatif yönde anlamlı (r= -392; p<0.05), BDE ile FOTÖ alt ölçeği "Bağımsız Tutum" puanları arasında negatif yönde anlamlı (r= -440; p<0.01), BDE ile FOTÖ alt ölçeği "Değişken Tutum" puanları arasında negatif yönde anlamlı (r=- 326; p<0.05) ilişki bulunmuştur.

Tablo 8. 9. Sınıf ve 12. Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin FOTÖ ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi

		n=52		FOTÖ TOPLAM		Mükemmel-iyetçi Tutum		Onaylanma İhtiyacı		Bağımsız Tutum		Değişken Tutum	
		r	p	r	p	R	p	r	p	r	p	r	P
Benlik Saygısı	9. Sınıf	-,048	,734	,006	,964	-,019	,896	,000	,996	-,167	,238		
	12. Sınıf	-,342*	,027	-,275	,079	-,302	,052	-,418**	,006	-,326*	,035		

Tablo 8'de 9.sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği toplam ve alt ölçek puanları ile Benlik Saygısı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır. 9.sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin FOTÖ ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile Benlik saygısı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon düzeyleri anlamlılık değerine (p<0.01 ve p<0.05) ulaşamamıştır.

12. sınıf üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin Benlik Saygısı puanları ile FOTÖ toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r= -,342; p<0.05). Aynı şekilde Benlik saygısı alt ölçeği ile FOTÖ alt ölçeği "Bağımsız Tutum" puanları arasında negatif yönde anlamlı (r= -418; p<0.01), Benlik Saygısı alt ölçeği ile FOTÖ alt ölçeği "Değişken Tutum" puanları arasında negatif yönde anlamlı (r= -,326; p<0.05) ilişki bulunmuştur.

4. Tartışma

Yetenekli çocukların en önemli karakteristik özelliklerinden bir tanesi de kendisi ve çevresiyle ilgili büyük beklentilerinin olmasıdır (Zeidner & Shani-Zinovich, 2016). Bu da o kişide tolerans düşüklüğü ve mükemmeliyetçiliğin yükselmesine neden olarak kişide depresyona neden olabilmektedir. Reis ve McCoach (2016) başarısız olan üstün yetenekli bireylerin, daha düşük özgüvenlerinin olduğu, daha kaygılı, kendisini daha fazla eleştiren ve daha mükemmeliyetçi olduklarını, aynı zamanda da diğerlerinin beklentilerini karşılayamamanın verdiği bir suçluluk duygusu yaşıyor olduklarını belirtmişlerdir. Yaptığımız çalışmada, 9. ve 12. Sınıfta okuyan öğrencilerin benzer şekilde yüksek özgüvenli ve düşük depresif özelliklerinin olduğu gözlemlenmiştir. Bu genel olarak öğrencilerin üstün yetenekli çocukların okudukları bir okulda okumalarıyla ilişkili olabilir. Literatürde bizim çalışmamızdan farklı olarak erken ergenlik, çocukluk çağına kıyasla, depresif belirti ve bozukluk prevalansındaki belirgin artış ile karakterize olarak belirtilmektedir. Lewinsohn ve ark. (1998), başlangıçta tek kutuplu bir depresyon dönemi gelişme riski çocukluk çağına çok düşük, ergenlik döneminde dramatik bir şekilde artarken, yetişkinlikte doruğa ulaştığında ve yaşlılık döneminde azaldığını bulmuşlardır. Çocukluk çağına kıyasla depresif bozuklukların yaygınlığı dramatik bir şekilde arttığı göz önüne alındığında, ergenlik, depresif duygu ve belirtilerin seyrinin yanı sıra doğayı anlamak için kritik bir dönem gibi görünmektedir.

Lewinsohn ve arkadaşlarının (2001) yaptığı diğer bir çalışmada, işlevsiz tutumların verdiği bir eşik modelini araştırmışlardır ve bu işlevsiz tutumların kritik bir seviyeyi aşmasıyla depresif belirtilere karşı savunmasızlığa neden olduğunu göstermişlerdir. Buna paralel olarak, Besser ve arkadaşları da (2007) kritik bir niceliksel eşiğe ulaştığında (veya diğer bir deyişle "devrilme noktası") işlevsiz tutumların zayıf noktaları ortaya çıkaracak şekilde ortaya çıkabileceği fikrini desteklemişlerdir. Bizim çalışmamızda da benlik saygısı, depresyonun 9. ve 12. Sınıfta değişmeden devam etmesinin nedeninin hala belirli bir

eşik değere ulaşmamış veya aktive olmamış olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Fonksiyonel olmayan tutumlarda da benzer bir durum gözlemlenmiş ve sınıf yükseldikçe değişmemiştir. Fonksiyonel olmayan Tutum Ölçeği (FOTÖ) Weissmann ve Beck (1978) tarafından yaygın olarak kullanılan, işlevsiz tutumların içeriğini tespit eden bir ölçektir. FOTÖ, kişisel başarısızlık, yoksunluk veya reddetme gibi işlevsiz inançları değerlendirir. Beck ve arkadaşlarına göre (1979), işlevsiz tutumlar, stresli olayları yanlışlıkla yorumlanmasına ve böylece sonuç olarak depresyona neden olabilecek olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bununla birlikte, fonksiyonel olmayan tutumların kişisel başarısızlık veya reddetme açısından stresli olaylarda yanlış yorumlanmasına yol açacak kadar güçlü etkiler gösterebilmektedir. Diğer taraftan hafif işlevsiz tutumlar, olumsuz olayların yanlış bir işleme neden olmayacağı ve dolayısıyla (istatistiksel olarak saptanabilir) da depresyon üzerine etki edemeyeceği şeklinde yorumlanabilmektedir.

Kısa süreli prospektif bir çalışmada, Hankin ve ark. (2008), erken ve orta ergenlik dönemindeki işlevsiz tutumların zamanla orta düzeyde bir istikrar sergilediğini göstermiştir. Çalışmamızda da 9. ve 12. Sınıflarda ki öğrencilerin fonksiyonel olmayan tutumları arasında bir farklılık gözlemlenmemesi de bu literatürü desteklemekte ve işlevsiz tutumların, ergenlikten erken erişkinliğe kadar istikrarlı bir nitelik seyrettiği ile ilgili çalışmayla da örtüşmektedir (Wang ve ark., 2010). Bir diğer çalışmada da işlevsel olmayan tutumlar gibi bilişsel zayıflıkların muhtemelen geç çocukluk döneminde ortaya çıktığını ve ergenlik döneminde stabilize olduğunu göstermiştir (Abela & Skitch, 2007). Bizim çalışmamızın diğer ilgi çekici sonucu ise, 9. Sınıf öğrencilerinin fonksiyonel olmayan tutumlarının benlik saygısı ve depresyonla ilişkili olmazken, benzer şekilde seyretmelerine rağmen, ilişkinin yaş arttıkça arttığıdır. Depresyon puanları FOTÖ Toplam, mükemmeliyetçilik, onaylanma, bağımsız ve değişken tutumla negatif yönde bir ilişki gelişmiştir. Aynı şekilde benlik saygısı ile FOTÖ Toplam, bağımsız ve değişken tutum arasında bir ilişki gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar bize fonksiyonel olmayan tutumların çok daha erken dönemde geliştiğini ama duygudurum ve benlik saygısına olan etkisinin geç erkenlik döneminde giderek arttığını düşündürmektedir. Tutumlarımızı bizim bir baş etme stratejilerimizdir. Ama giderek bizi kendi kabuğumuza ve kendi gerçekliğimize dönüştürmekte, bu beklentilerimizin gerçekleşmemesi de kendi benlik saygımıza etki etmeye başlamakta olarak yorumlayabiliriz. Özellikle üstün yetenekli gençlerin, çevrelerinin ve kendilerinin beklentileri nedeniyle geliştirdikleri mükemmeliyetçilik ve onaylanma giderek alışkanlıkları haline gelebilmekte, başarılı oldukları durumda sorun olmazken, başarısızlık sonucunda o kişide depresif belirtilere neden olabilmektedir. Bağımsız ve değişken tutum hem ergenlik çaığında ki kişinin bireyleşmesini ifade etmekte, hem de hormonal olarak yaşadığı çelişkili durumlarla da örtüşmektedir.

5. Kısıtlılıklar

Bu çalışmada sadece üstün zekalı ve yetenekli ergenlerle çalışılmış olup veriler tek okuldan toplanmış, ayrıca normal

zeka ve yeteneğe sahip karşılaştırma grubu çalışmaya dahil edilmemiştir. Her ne kadar veriler normal dağılım gösterse de çalışmanın daha büyük grupla da yapılması uygun olacaktır. İkinci olarak veriler toplanırken çalışmanın yapıldığı okulda araştırmacının uygulamaları kendisinin yapmasına izin verilmemiş, yerine okulda görevli psikolog tarafından uygulanması talep edilmiştir. Bu da öğrenciler ve okulda görevli psikolog arasındaki ilişkinin ölçeklerden alınan puanlara etki edebileceğini düşündürmektedir. Okul yönetimi tarafından görevlendirilen psikoloğun, özellikle disiplin soruşturmalarında psikoloğa da gönderilmenin ceza olarak algılanabildiği düşünüldüğünde çocuklar tarafından otorite olarak algılanması beklenebilir.

6. Sonuç ve öneriler

Bu çalışmada üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin depresyon düzeyleri, fonksiyonel olmayan tutumları ve benlik saygıları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ergenlerin benlik saygısı, depresyon ve fonksiyonel olmayan tutumlarının sınıflar arasında farklılık gözetmediği ama benlik saygısı, depresyonun fonksiyonel olmayan tutumlarıyla olan ilişkisi sınıf arttıkça negatif yönde geliştiği gözlemlendi. Bu da üstün yetenekli öğrencilerin fonksiyonel olmayan tutumları kullandıkça kendi benlik saygısına ve depresif özelliklerine etki etmeye başladığı, bu yaşlarda bu tutumlarla ilgili bilinçlendirme yapılmasının, kendi tutumlarına inanma ve sürdürme alışkanlığının etkisini minimize edilmesini sağlayabilir. Bizlerin davranış paternlerinin devamı, giderek alışkanlığa neden olur. Bunun sonucunda da bekledikleri gibi gerçekleşmemesi o kişiye kaygı ve üzüntüye neden olabilir. Üstün yetenekli çocuklar için benlik saygısı ve depresif özelliklerinin değişmemesi, henüz bir hayal kırıklığına neden olmamasından dolayı olabilir. Ama diğer bir taraftan bu tutumlarının o öğrencilerin sadece yapabildikleri ve emin olduklarını yapmalarına da neden olmuş olabilir. Böylece herhangi bir hayal kırıklığına uğramalarını engellemiş, ama gelişim potansiyellerini de kullanamamalarına neden olmuş olabilir.

Daha sonra ki çalışmalarda bu öğrencilerin kendi sınırlarını zorlamalarıyla tutumları arasında bir ilişkiye bakılması, bu öğrencileri daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Abela, J. R. Z., & Skitch, S. A. (2007). Dysfunctional attitudes, self-esteem, and hassles: Cognitive vulnerability to depression in children of affectively ill parents. *Behaviour Research and Therapy*, 45(6), 1127-1140. <http://doi.org/10.1016/j.brat.2006.09.011>
- Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F., & Emery, G. (1979). *Cognitive therapy of depression*. New York: Guilford Press.
- Besser, A., Priel, B., Flett, G. L., & Wiznitzer, A. (2007). Linear and nonlinear models of vulnerability to depression: Personality and postpartum depression in a high risk population. *Individual Differences Research*, 5(1), 1-29.
- Betts, G. T., & Neihart, M. (1988). Profiles of the Gifted and Talented. *Gifted Child Quarterly*, 32(2), 248-253. <http://doi.org/10.1177/001698628803200202>
- Bets, G. & Neihart, M. (1988). Profiles of the gifted. *Gifted Child Quarterly*, 32, 248-253.
- Coleman, L. J. (2014). Being a teacher: Emotions and optimal experience while teaching gifted children. *Journal for the Education of the Gifted*, 37(1), 56-69. <http://doi.org/10.1177/0162353214521495>
- Çuhadaroğlu, F. (n.d.). Adolesanlarda benlik saygısı [Self-esteem in adolescence]. Unpublished doctoral dissertation, Hacettepe University,

Ankara, Turkey.

Francis, R., Hawes, D. J., & Abbott, M. (2016). Intellectual Giftedness and Psychopathology in Children and Adolescents. *Exceptional Children*, 82(3), 279–302. <http://doi.org/10.1177/0014402915598779>

Hankin, B. L., Wetter, E., Cheely, C., & Oppenheimer, C. W. (2008). Beck's Cognitive Theory of Depression in Adolescence: Specific Prediction of Depressive Symptoms and Reciprocal Influences in a Multi-Wave Prospective Study. *International Journal of Cognitive Therapy*, 1(4), 313–332. <http://doi.org/10.1521/ijct.2008.1.4.313>

Lewinsohn, P. M., Joiner, T. E., & Rohde, P. (2001). Evaluation of cognitive diathesis - Stress models in predicting major depressive disorder in adolescents. *Journal of Abnormal Psychology*, 110(2), 203–215. <http://doi.org/10.1037//0021-843X.110.2.203>

Lewinsohn, P. M., Rohde, P., & Seeley, J. R. (1998). Major depressive disorder in older adolescents: Prevalence, risk factors, and clinical implications. *Clinical Psychology Review*, 18(7), 765–794. [http://doi.org/10.1016/S0272-7358\(98\)00010-5](http://doi.org/10.1016/S0272-7358(98)00010-5)

Majid, R. A., & Alias, A. (2010). Consequences of Risk Factors in the Development of Gifted Children, 7(2), 63–69. <http://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.10.010>

Piirto, J. (1999). *Talented children and adults; their development and education*. 2nd. Ed. Ohio: Merrill Prentice Hall.

Ramzi, S., Pakdaman, S., & Fathabadi, J. (2011). The Developmental Study of Adjustment in Gifted and Non Gifted Adolescents and Youths Regarding Personality Characteristics. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30, 43–47. <http://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.10.009>

Rafaeli, E., Bernstein, D. P., Young, J. E. (2011). *Schema Therapy*. Roudledge, UK, USA, Canada

Reis, S. M., & McCoach, D. B. (2016). The Underachievement of Gifted Students: What Do We Know and Where Do We Go? *Gifted Child Quarterly*, 44(3), 152–170. <http://doi.org/10.1177/001698620004400302>

Renzulli, J. S. (1990). A practical system for identifying gifted and talented students. *Early Child Development and Care*, 63(1), 9–18. <http://doi.org/10.1080/0300443900630103>

Rimm, S., & Lowe, B. (1988). Family Environments of Underachieving Gifted Students. *Gifted Child Quarterly*, 32(4), 353–359. <http://doi.org/10.1177/001698628803200404>

Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Wang, C. E. A., Halvorsen, M., Eisemann, M., & Waterloo, K. (2010). Stability of dysfunctional attitudes and early maladaptive schemas: A 9-year follow-up study of clinically depressed subjects. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 41(4), 389–396. <http://doi.org/10.1016/j.jbtep.2010.04.002>

Weissman, A. N. B. A. T. (1978). Development and Validation of the Dysfunctional Attitude Scale: A Preliminary Investigation.

Yazdani, S., & Daryei, G. (2016). Parenting styles and psychosocial adjustment of gifted and normal adolescents. *Pacific Science Review B: Humanities and Social Sciences*, 2(3), 100–105. <http://doi.org/10.1016/j.psr.2016.09.019>

Zeidner, M., & Shani-Zinovich, I. (2016). Research on Personality and Affective Dispositions of Gifted Children: The Israeli Scene. *Gifted and Talented International*, 28(1-2), 35–50. <http://doi.org/10.1080/15332276.2013.11678402>